

Терещенко Лілія, Ткачук Тетяна

КЛАСИФІКАЦІЇ КОМПЛІМЕНТУ ЗГІДНО КОМПОНЕНТІВ ДИСКУРСИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація

Комплімент як частина комунікативного процесу займає вагомe місце в кожній лінгвокультурі та сприяє встановленню комунікативної рівноваги. Стаття зосереджується на узагальнюючому аналізі різновидів критеріїв, що покладені в основу класифікації компліментів за компонентами дискурсивної діяльності, розподіливши їх на такі, що пов'язані з лінгвальними чинниками, та ті, що описують позалінгвальні аспекти вираження компліментарного змісту. Перший аспект виділяє типові зовнішні і внутрішні форми компліментів, відзначаючи оригінальність, оцінку, об'єкт та лексико-синтаксичні характеристики компліментів, а другий – визначає головні національно-культурні особливості їх висловлення та характерні особливості комунікативної ситуації. Вочевидь, комплімент може супроводжувати мовленнєвий акт іншого типу, утворюючи нові різновиди, які відмічаються особливими функціями та змістом. Беззаперечним є той факт, що полівекторність та поліфункціональність сучасних компліментів виражається у незліченній кількості варіантів висловлювань, в котрих вони застосовуються. Так, компліменти, що характеризують дії і манери співрозмовника, зазвичай висловлюються у такий спосіб, щоб спонукати адресата до висловлення реакції у відповідь. Дуже часто у компліментах описується реакція чи враження від дій співрозмовника без опису самих дій. У свою чергу, компліменти, що мають яскраве емоційне забарвлення, спрямовані на те, щоб підкреслити спільність інтересів, однакові погляди, щоб показати тісні зв'язки зі співрозмовником, аби досягти поставленої мети розмови.

У статті йдеться про те, що комплімент виявляє як мовні, так і культурні особливості адресата, демонструючи при цьому його емоційну стриманість, тактовність чи нетактовність, толерантне ставлення і повагу до інших. Розглянуто ознаки прямих ілюкутивних мовленнєвих актів, що містять позитивну оцінку. Подано класифікацію компліментів за співвідношенням експліцитної та імпліцитної інформації, з'ясовано специфіку їх вербалізації.

Ключові слова: комплімент, критерії класифікації, ілюкутивний мовленнєвий акт, імпліцитність, експліцитність

Tereshchenko Liliia, Tkachuk Tatiana

CLASSIFICATIONS OF COMPLIMENTS ACCORDING TO THE COMPONENTS OF DISCOURSE ACTIVITY

Annotation

Compliment as a part of the communicative process occupies an important place in every linguistic culture and helps establish communicative balance. The article focuses on the analysis of the types of criteria that underlie the classification of compliments by components of discursive activity, related to lingual factors and non-lingual aspects of the expression of complementary content. The first highlights typical external and internal forms of compliments, originality, evaluation, object, lexical and syntactic characteristics of compliments. The second identifies the main national and cultural features of their expression and characteristics of the communicative situation. Obviously, a compliment may accompany another type of speech act, forming new varieties with special functions and content. Modern compliments are manifested in the innumerable variants of expressions. Compliments that describe the actions and manners of the interlocutor encourage the addressee to express the reaction in response. Compliments often describe the reaction or impression of the interlocutor's actions without describing the actions themselves. Compliments that bear emotional coloring are aimed at emphasizing common interests, the same views with the interlocutor in order to achieve the goal of the conversation.

It is suggested in the article that the compliment reveals both linguistic and cultural features of the addressee, demonstrates his emotional restraint, tact or indiscretion, tolerance and respect. The features of direct illocutionary speech acts that contain a positive assessment are considered. The classification of compliments according to the ratio of explicit and implicit information is given, the specifics of their verbalization are clarified.

Key words: compliment, classification criteria, illocutionary speech act, explicit and implicit information.

1. Постановка проблеми

Комплімент вважається одним з основних елементів позитивної ввічливості. Його роль в етикетному спілкуванні, а також на етапі створення і підтримання дружнього спілкування, важко переоцінити. Як мовленнєвий акт комплімент використовується у різноманітних ситуаціях, характеризує безліч сторін життя особи, її зовнішність та риси характеру. Він застосовується на різних етапах спілкування (привітання, прощання, підтримання контакту тощо), а також має певну комунікативну мету, котру переслідує адресант. Враховуючи всю багатогранність компліменту, його неможливо описати з однієї точки зору. У зв'язку з цим дослідники пропонують різні класифікації цього мовленнєвого акту згідно певних критеріїв. Систематизація відповідної інформації сприятиме глибшому розумінню цього лінгвістичного явища як такого.

2. Виклад основного матеріалу дослідження

Метою нашого дослідження був узагальнюючий аналіз різновидів критеріїв, що покладені в основу класифікації компліментів за компонентами дискурсивної діяльності, яка включає мовленнєвий акт

«комплімент», а саме розподіливши їх на такі, що пов'язані з позалінгвальними чинниками, та ті, що описують лінгвальні аспекти вираження компліментарного змісту. Відповідна система критеріїв представлена на рис. 1.

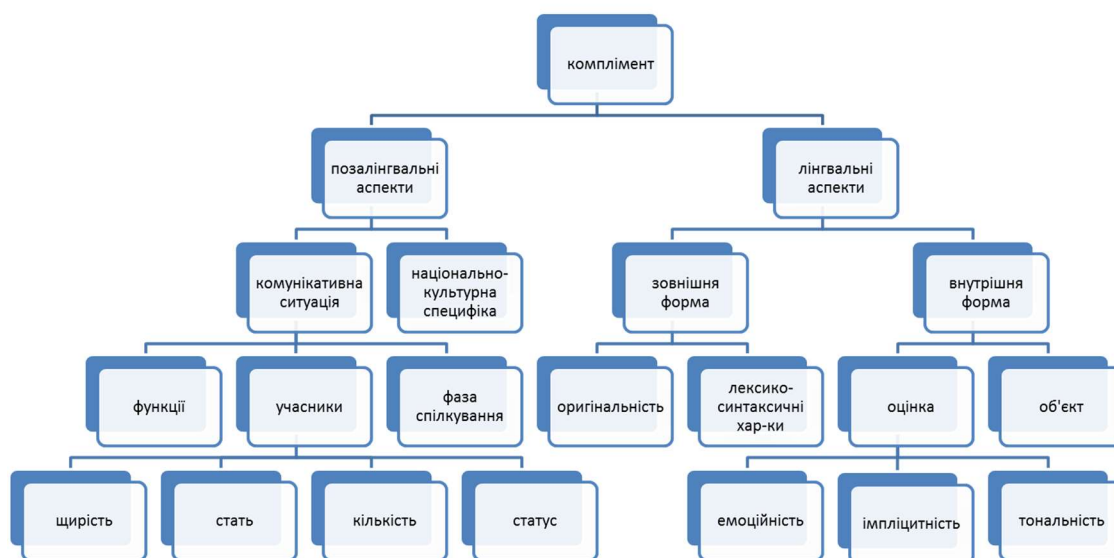

Рис. 1 Система критеріїв, покладених в основу класифікацій компліментів

Класифікація Н.О. Зубець передбачає поділ компліменту як мовленнєвої одиниці за ознаками, що підпадають схваленню: 1) комплімент зовнішності в цілому; 2) комплімент щодо моральних якостей; 3) комплімент щодо здібностей людини [3, с. 144]. Класифікацію компліментів згідно його **ролі у різних фазах спілкування** подає О.С. Вострикова [2, с. 10]. Вона відзначає, що мовленнєвий акт «комплімент» у фазі налагодження комунікації сприяє формуванню позитивного враження від співрозмовника, зняття емоційного напруження. На етапі активного спілкування – вимагає творчого підходу і врахування особистості адресата.

Одна з найбільш детальних класифікацій компліментів розроблена Н. Кузенною. Вона поділяє їх за змістом, комунікативною спрямованістю, кількістю адресатів та тематичними групами [5, с. 22-23].

За **змістом** комплімент поділяють на наступні різновиди: 1) комплімент у формі схвалення (відрізняється щирістю і несе позитивну оцінку); 2) комплімент у формі лестощів (виражає надмірне вихваляння іншої особи); 3) комплімент-насмішка (відрізняється іронією і нещирим захопленням); 4) комплімент, який висловлює подяку (має етикетний характер, відрізняється величезною кількістю кліше); 5) комплімент-вітання; 6) комплімент-привітання; 8) комплімент-прощання; 9) комплімент, який містить прохання (характеризується інтенцією адресанта отримати бажане та має нещирий характер); 10) комплімент, який висловлює співчуття (щирий, має на меті заспокоїти, підтримати адресата); 11) комплімент, який супроводжує вибачення тощо [1, с. 152]. Вочевидь, комплімент може супроводжувати мовленнєвий акт іншого типу, утворюючи нові різновиди, які відмічаються особливими функціями та змістом.

Комплімент-подяка має виражену етикетну формулу, часто містить гіперболізацію характеристик суб'єкта висловлювання, наприклад: *"We thank you most heartily, Monsieur le Gouverneur, for your kind and hospitable welcome."* Прикладом нещирого компліменту може слугувати наступний: *"Mr Wexford. Isn't he splendid?" "He's very like you." So they tell me. "Looks more than seven months, doesn't he?" Going to be a big chap."* Захоплення, яке виражає батько дитини щире – він любить сина і визнав його своїм. Своє ставлення він виражає в компліментарному питанні. Але компліменти співбесідника не зовсім щирі, адже він бачить, що дитина народилась з синдромом Дауна. Формально співрозмовник погоджується, що син дійсно схожий на батька та виросте великим атлетичним хлопцем, але відсутнє захоплення, позитивна спрямованість емоції.

Українська дослідниця В. Міщенко, **комплімент як соціальну дію** поділяє на два класи: інструментальні та етикетні [6, с. 10]. Мета висловлення *інструментальних* компліментів визначається самим мовцем, а не вимогами правил етикету. З іншого боку, вона диктується контекстом спілкування з іншими людьми з урахуванням соціальних цінностей, звичаєвих норм, традицій та ритуалів, що притаманні культурному середовищу певної соціальної групи. *Етикетні* компліменти мають на меті підтримати паритетні відносини між співрозмовниками, за умови, що обидва комуніканта знають та додержуються загально визначених правил поведінки. Етикетні компліменти не завжди є щирими, але в умовах, коли мовець не має на меті вплинути на поведінку адресата, вони лише спрямовані на задоволення соціальних очікувань.

Для етикетних компліментів визначальними є лише так звані «зовнішні» ознаки ситуації, в якій він був висловлений, зокрема, офіційність чи неофіційність ситуації, а також соціальний статус та вік адресанта, його стать, місце і час. Відповідно, так звані «внутрішні координати» (потреби, бажання, емоції, думки) є визначальним чинником для інструментальних компліментів.

Етикетні компліменти надзвичайно чітко регламентовані національно-культурними особливостями мовця. Фактично для кожної етикетної ситуації існує певний набір чітко визначених стандартних фраз. Натомість

інструментальний комплімент – це зібрання величезної кількості фраз, формул і висловлювань. З них мовець обирає саме ту, яка є найбільш доречною, на його думку в конкретній ситуації мовлення.

Полівекторність та поліфункціональність сучасних компліментів виражається у незліченній кількості варіантів висловлювань, в котрих вони застосовуються. У зв'язку з цими особливостями була створена класифікація, котра відображає різноплановість компліментів **за емоційним навантаженням та основними конотаціями**: 1) компліменти як приклади експресивної ввічливості або народної толерантності; 2) порівняння з позитивним контентом; 3) іронічні стійкі порівняння; 4) порівняння з негативними конотаціями; 5) словосполучення з евфуїзмами, тобто пишномовними фразами, які перевантажені стилістичними засобами і суттєво перебільшують певні ознаки; 6) словосполучення з евфемізмами для зменшення емоційного навантаження на адресата [4, с. 93].

Компліменти **за рівнем оригінальності** поділяються на:

1) «авторські», тобто ті що залежать від стилістичної і лінгвістичної винахідливості мовця. Наприклад, *“I love to see you at my table, Nick. You remind me of a – of a rose, an absolute rose. Doesn't he?” She turned to Miss Baker for confirmation.*;

2) «клішовані» – ті, що створені за допомогою готових і загально визначених літературних чи етикетних формул: *“I like your dress,” remarked Mrs. McKee, “I think it's adorable.”*

У прикладі *“You're one hell of a lucky guy, Nick. You spend your life with Ellen, while I get to stare up assholes all day.”* виявляється досить неординарна форма вираження компліменту – грубість, що супроводжує комплімент змінює тональність на жартівливу, а розмовність стилю нівелює «пафосність» компліменту, переключає з позитивної стратегії ввічливості на негативну. Це робить звучання компліменту менш клішованим, більш природнім і щирим, ніби мовець мусить визнати певну перевагу адресата.

Наступний тип класифікації – за **адресованістю**. Вони можуть бути трьох видів: 1) адресовані на пряму співрозмовнику *“You make me feel uncivilized, Daisy,”*; 2) спрямовані на інших людей, значимих для адресата: *“But isn't she wonderful? I tell you, my boy, lose no time; get married as soon as ever you can. I'm the happiest man alive”*; 3) спрямовані на предмети, що є власністю співрозмовника (одяг, прикраси, будинки, квартири): *“Your place looks like the world's fair”*.

Узагальнюючи класифікацію, зазначену вище, за **формою спрямування схвальної оцінки** компліменти можуть бути прямими і непрямими. Прямий комплімент змальовує позитивні риси співрозмовника. Непрямі компліменти стосуються здебільшого не самої людини, а того, що можна вважати здобутком співрозмовника (діти, майно, нерухомість), при цьому прямо не вказуючи на нього самого.

Компліменти, що характеризують дії і манери співрозмовника, зазвичай висловлюються у такий спосіб, щоб спонукати адресата до висловлення реакції адресата у відповідь. Дуже часто у компліментах описується реакція чи враження від дій співрозмовника без опису самих дій.

Для прямих ілюкутивних актів компліменту притаманні наступні ознаки [7, с. 17]:

а) об'єкт позитивної оцінки та оцінний предикат виражені експліцитно. Вони утворюють оцінне судження, яке має форму двоскладного окличного чи стверджувального речення;

б) мовець є автором оцінного судження, а об'єкт позитивної оцінки має безпосереднє відношення до адресата.

Непрямі та імпліцитні ілюкутивні акти компліменту також містять позитивну оцінку, предикат у них виражений експліцитно, однак при цьому:

а) висловлювання має форму питального речення: *“Do you play this delicate joke on your customers every morning?”*.

б) оцінне судження не вичерпує пропозиційного змісту висловлювання: *“One has to have reached your ripe maturity to have your chic, dear friend,” he said.*

За ступенем емоційності компліменти поділяються на емоційні та раціональні (логічні). Прикладом вживання емоційного компліменту може слугувати наступний: *“I certainly am awfully glad to see you again.”* Раціональний комплімент виражений таким чином: *“A common thief would have been thankful for the warning and fled; but you a real poet”*.

За формою вираження емотивних характеристик, компліменти поділяються на такі, що:

1) компліменти, які виражають емоції прямо, а саме:

а) компліменти, що виражають захоплення: *“They can't do this anywhere but here.” “Nowhere,” said Mr. Audley <..>. “Nowhere, assuredly, except here.”*;

б) компліменти, що виражають радість: *“I certainly am awfully glad to see you again”*;

2) компліменти, які непрямим чином виражають емоції та ставлення до співрозмовника: *“At last he said quietly to the priest: “He must have been a clever fellow. But I think I know a cleverer”*;

3) компліментарні висловлювання, за якими мовець намагається приховати свої справжні емоції.

Отже, компліменти, що мають яскраве емоційне забарвлення, спрямовані на те, щоб підкреслити спільність інтересів із співрозмовником, однакові погляди, щоб показати тісні зв'язки із співрозмовником, аби досягти поставленої мети розмови.

За співвідношенням експліцитної та імпліцитної інформації, компліменти поділяються на ті, що містяться у експліцитному компоненті: *“You look very gay and sprightly”* та ті, що виражені імпліцитно: *“The Duchesse de Vendôme was speaking of you the other day. She told me that she thought you highly intelligent.”*

Співвідношення експліцитного та імпліцитного змістів, а також загальний контекст визначають **тональність** компліментів, які можна поділити на:

- серйозні компліменти;
- жартильві, іронічні компліменти: *"You're not too fat, for an American woman." I reply in English, "And you're not too greasy, for an Italian man."*

За мірою вербального **розгортання** компліменти поділяються на короткі (*"Very romantic," he said*) і розгорнуті: *"But isn't she wonderful? I tell you, my boy, lose no time; get married as soon as ever you can. I'm the happiest man alive. Look at her sitting there. Doesn't she make a picture? Chardin, eh? I've seen all the most beautiful women in the world; I've never seen anyone more beautiful than Madame Dirk Stroeve."*

Лексичні одиниці, в структуру яких входить значення позитивності є типовими вербальними засобами вираження компліменту. Це можуть бути: іменники (*genious, angel, beauty*), прикметники (*wonderful, good, nice, lovely*), дієслова (*to admire, to like, to love*), прислівники (*wonderfully, well, nicely*). Інтенсифікатори також широко використовуються у компліментарних висловлюваннях, зокрема такі слова як *quite, such, very, so, really, awfully, terribly* тощо.

Якщо класифікувати компліменти за **об'єктами позитивної оцінки** адресата, виділяють наступні критерії:

- 1) оцінка рис зовнішності (очі, волосся, руки тощо);
- 2) оцінка зовнішності в цілому: *"She was some looker, Nick! Wow."*;
- 3) компліменти, що стосуються віку:
 - применшення віку (*You look so young, Andrew*);
 - компліменти, що вказують на дорослість (*You have grown up since I saw you last time*);
 - компліменти, що вказують на те, що співрозмовник не змінився (*Julia, you haven't changed*);
- 4) оцінка розумових здібностей, інтелекту співрозмовника: *How frightfully clever of you!*
- 5) характеристика моральних якостей, наприклад: *"Oh! How brave you are!"*
- 6) оцінка професійних навичок: *«You excel so much in the dance, Miss Eliza»*;
- 7) комплімент пунктуальності: *You're a punctual sort of young woman!*
- 8) схвалення почуття гумору: *You have a fine sense of humour!*
- 9) комплімент чесності: *Jerry, you're so honest...*;
- 10) компліменти, що стосуються дотепності: *You are sharp-witted!*
- 11) комплімент проникливості: *You are shrewd!*
- 12) комплімент хорошим манерам: *What gentlemanly manners you had*;
- 13) компліменти, пов'язані з фізичними характеристиками (силою, приємним голосом): *You're pretty strong. There aren't many men who keep up as long as that; You have a lovely voice.*

На думку І. Колеснікової, комплімент виявляє як мовні, так і культурні особливості адресата, демонструючи при цьому його емоційну стриманість, тактовність чи нетактовність, толерантне ставлення і повагу до інших [4, с. 93]. Авторка подає класифікацію компліментів за співвідношенням внутрішньої та зовнішньої форми. Вона поділяє їх на компліменти-фразеологізми (які є не лише витвором окремої особистості, але й продуктом окремої мовно-культурної спільноти), власне компліменти та антикомпліменти (словесні образи та насмішки, що мають на меті повернути адресата до реальності, сконцентрувати його увагу на чомусь).

3. Висновки

Отже, класифікації компліментів є різноаспектними і надзвичайно розгалуженими. Вони спрямовані на якомога повніше охоплення різноманітних характеристик компліментарних висловлювань та аналізують їх з точки зору об'єктів схвалення чи захоплення (зовнішність, риси характеру тощо), творчого підходу або застосування етикетних кліше. Основними критеріями класифікації компліментів слугують лінгвальні та позалінгвальні аспекти. Перший аспект виділяє типові зовнішні і внутрішні форми компліментів, відзначаючи оригінальність, оцінку, об'єкт та лексико-синтаксичні характеристики компліментів, а другий – визначає головні національно-культурні особливості їх висловлення та характерні особливості комунікативної ситуації (кількість учасників, їх стать тощо). Відповідно до особливостей відтворення вербальної форми, виділяють типи компліментарних висловлень за лексичними компонентами, особливостями синтаксичної побудови висловлювання тощо.

Список використаних джерел та літератури

- [1] Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. Москва : Языки славянской культуры, 2001. 272 с.
- [2] Вострикова Е. С. Комплимент как одна из форм фатического общения : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ф.н., специальность : 10.02.04. Санкт-Петербург, 2010. 18 с.
- [3] Зубець Н. О. Прагматика компліментарного акту мовлення. *Науковий вісник Харківського державного університету*. Харків, 2015. Вип. 22. С. 142-147.
- [4] Колеснікова І. А. Комплімент і антикомплімент у міжкультурній комунікації (на матеріалі української, англійської та російської мов). *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ (15 берез. 2016 р.) ; редкол.: І. А. Колеснікова. Київ : КНЕУ, 2016. С. 92–94. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/43282074.pdf>

- [5] Кузенна Н. Мовний акт «комплімент» в сучасній комунікації. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Серія : «Філологічна»*. Кіровоград, 2010. Випуск 89 (2). С.21-26.
- [6] Міщенко В. Я. Комплімент в мовленнєвій поведінці представників англійської (британської та американської) культур : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2000. 18 с.
- [7] Почепцов Г. Г. *Прагматический аспект изучения предложения. Иностранные языки в школе*. 1975. № 6. С. 15-25.

References

- [1] Vezhbickaja A. Sopotstavlennje kul'tur cherez posredstvo leksiki i pragmatiki. Moskva : Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2001. 272 s.
- [2] Vostrikova E. S. Kompliment kak odna iz form faticheskogo obshhenija : avtoref. dis. na zdobuttja nauk. stupenja k.f.n., special'nost' : 10.02.04. Sankt-Peterburg, 2010. 18 s.
- [3] Zubets N. O. Prahmatyka kompilmentnoho aktu movlennja. Naukovyi visnyk Kharkivskoho derzhavnoho universytetu. Kharkiv, 2015. Vyp. 22. S. 142-147.
- [4] Kolesnikova I. A. Kompliment i antykompliment u mizhkulturnii komunikatsii (na materialii ukrainskoi, anhliiskoi ta rosiiskoi mov). Stratehii mizhkulturnoi komunikatsii v movnii osviti suchasnoho VNZ : zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kyiv (15 berez. 2016 r.) ; redkol.: I. A. Kolesnikova. Kyiv : KNEU, 2016. S. 92–94. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/43282074.pdf>
- [5] Kuzenna N. Movnyi akt «kompliment» v suchasni komunikatsii. *Naukovi zapysky Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Volodymyra Vinnychenka. Serii : «Filolohichna»*. Kirovohrad, 2010. Vypusk 89 (2). С.21-26.
- [6] Mishchenko V. Ya. Kompliment v movlennievii povedintsi predstavnykiv anhlomovnykh (brytanskoi ta amerykanskoj) kultur : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenja kand. filol. nauk : spets. 10.02.04. Kharkiv : KhNU im. V.N. Karazina, 2000. 18 s.
- [7] Pohepcov G. G. Pragmaticheskij aspekt izuchenija predlozhenija. Inostrannye jazyki v shkole. 1975. № 6. S. 15-25.

Tereshchenko Liliia – candidate of philological sciences, assistant professor of the Department of Foreign Philology and Translation, Vinnytsia Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics, 87, Soborna St., Vinnytsia, Ukraine, 21000. **e-mail:** tereshchenko_l@yahoo.com. **Where and when she graduated:** Vinnytsia State Pedagogical University, 2004. **Professional orientation or specialization:** linguistics, conceptual analysis, innovative methods of education. **The most relevant publication outputs:** 1. Tereshchenko L., Tkachuk T. Inner circles, goodness, and lies in "A word child" by Iris Murdoch: A cognitive facet of literary analysis. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*. 2019. Iss. IV (1). P. 241-289. 2. Tereshchenko L. Ya. Nominatsiya subyektiv nepravdyvoho movlenniya angliyskoyu ta ukrainskoyu movamy: zistavnyi aspekt (Nominations of subjects of false utterances in English and Ukrainian: comparative aspect). *Lingvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy*. 2016. P. 129-136.

Tkachuk Tetiana – candidate of philological sciences, associate professor of the Department of Foreign Philology and Translation, Vinnytsia Trade and Economics Institute Kyiv National Trade and Economics University, 87 Soborna Street, Vinnytsia, Ukraine, 21000, **e-mail:** tantka@ukr.net. **Where and when she graduated:** Vinnytsia State Pedagogic University named after M.Kotsjubynskyj, 2000. **Professional orientation or specialization:** linguistics, business English, discourse studies, translation. **The most relevant publications outputs:** 1. Tereshchenko L., Tkachuk T. Inner circles, goodness, and lies in "A word child" by Iris Murdoch: A cognitive facet of literary analysis. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow*. 2019. Iss. IV (1). P. 241-289. 2. Tkachuk T. I. Realia Types and Strategies of their Translation in Frames of Cultural Translation. *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiya*. 2017. No. 30. Vol. 2. P. 105-107.

